

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, raekoda

Ilmub 10 korda aastas

II aastakäik

Hind 25 senti

Nr. 2

Veebruar

1929

Sisu: A. B. — Informatsiooni vajadusest ja korraldusest. — Tallinna elektriijaama abidirektori H. Freumuth'i väljamaareisi aruanne. — Alevite päevaküsimusi. — Märgukiri Vabariigi Valitsusele. — Üleskutse omavalitsustegelastele.

Informatsiooni vajadusest ja korraldusest.

Peale maailmasõda Lääne-Euroopa kultuurriikide linnaomavalitsuste administratiiv-aparaadi korralduses on hakatud pühendama ikka rohkem ja rohkem tähelepanu küsimusele — kuidas kõige paremini ja otstarbekohasemalt võimaldada valijate laiematele ringkondadele täieliku pildi saamist linnaomavalitsuse tegevusest ja luua olukorda, kus valija võiks objektiivselt hinnata linnavalitsuse töösaavutusi ja aidata kommunaal-kultuuri arenemisele kaasa. See tung lähendada laiemaid elanikkude kihte kommunaal-elule on loogiline järeldus muutunud poliitilisest olukorrast. Peale maailmasõda pea igal pool on laiendatud valimisõigust ja elanikkude laiemalele kihtidele on antud võimalus avaldada oma mõju kommunaalprobleemide lahendamissuunadele ja poliitika juhtimisele üldise, otsekohe, ühe-taolise ja proportsionaalse valimisviisi kaudu. On loomulik et kogukonna valitsus näeb ennast kohustatuna hoidma valijaskonda oma rõõmude ja murede, kavade ja tööde kursis.

Linnaomavalitsuste ülesannete kogu on kvantitatiivselt järjest kasvamas ja muutumas mitmekesisemaks. Ülesannete elluviimine nõuab juhtidelt tehnilist vilumust ja õiget arusaamist, ja elanikkudelt hindamist. Suured kavad nõuavad suuri jõupingutusi ja need on teostatavad ilma valusate järelmõjudeta ainult siis, kui need rajatakse valijaskonna toetusel. Kui puudub see toetus, avalikus arvamis-ses võib tekkida tugev opositsioon aineliste raskuste tõttu, mida uuenduse elluviimine nõuab kodanikelt, ja reform

jääks teostamata, olgugi tema tähtsus ja kasulikkus kogukonnale väga suur. Kaine arvustus, mida ka kommunaal-poliitikas võib ainult tervitada, peab aga sageli taganema erakondadevahelise vastastikuse mahategemise ees ehk on sageli põimitud poliitiliste elementidega nii tugevalt et sarnane arvustus sünnitab kogukonna objektiivsetele huvidele ainult kahju. Seal, kus tuleb arvestada laiemate elanikkude-kihtide tahtmisega, on väga tähtis et rahva hinge ei mürgistataks vastutamata demagoogiaga, mis võib asetada kommunaal-kultuuri arenemise väljapääsematu raskesse seisukorda ja paraltiseerida ka endiseid saavutusi. Kuna tuleviku tegevuskava peab vastama mürgistatud õhk-konnale, peab koosnema demagoogilistest lööksõnadest ja lausetest, demagoogiaga võidetud valimised kohustavad ka vastavat tegevust. Endast mõistetav et üldise, otsekohe jne. valimisviisi juures demagoogia on poliitilise võitluse vahend, millest ei taha loobuda ükski erakond. Pole vaja väita et demagoogia on suur pahe, aga ta on eriti hädaohtlik siis kui valijaskond pole vastavalt immuniseeritud, ja on vastuvõtlik sellele. Valimisvõitluse tuhin antakse veksleid liig suure summa peale ja neid ei suudeta pärast kuidagi välja lunastada. Osalt pettumus, ükskõiksus, osalt veel suurema, veel äärmisema demagoogia pooldamine võtab siis valijaskonnas maad, kuna kogukonna valitsus isoleerub valijaskonnast, ja tema tegevus on halvatud. Et hoiduda sarnase olukorra tekkimisest, kogukonna valitsus peab võtma käsile vastavad abinõud. Mõjuvamaks

teguriks osutub siin selgitustöö laiemate elanikkude ringkondades, mida tuleks teha mitmes suunas. Tähtsam osa langeb valijaskonna jooksvale ja kavakindlale informatsioonile, sest sellega laiendatakse ka nende ringkondade silmaringi kommunaalküsimustes ja luuakse eeldusi et kodanikud suudavad hinnata linnaomavalitsuse tegevust enam-vähem objektiivsemalt ja teadlikumalt orienteeruda kommunaalpoliitika küsimustes. Seal, kus kogukonnaavalitsus on võtnud oma ülesandeks informeerida valijaskonda omast tööst kavakindlalt, seal äärmisele demagoogiale ei leidu levinemise võimalusi, sest kodanikkudes see ei leia vastukaja. Veel enam, hästi korraldatud informatsioon on mõjuvaks teguriks omavalitsuse mõiste propageerimiseks, omavalitsuse seisukoha kindlustamiseks riiklikus aparaadis ja — mis eriti tahtis armastuseäratamiseks elanikkudes oma kodukoha vastu. See kodukoha-armastus, — lokaal-patriotism, — peaks kui püha tuluke kustumatult loitma igas lojaalses kodanikus. Umbes sarnased on välismaade linnaomavalitsuste kogemused. Vaadeldes meie olusid, näeme et just „lokaal-patriotismi“ on meil Eestis veel väga vähe. Olgugi et see on tingitud riigi väiksusest, peamiselt aga hooletusse jätmisest, — seltskonna tähelepanu on alati köidetud suuremate riiklikkude küsimustega. Kui vaadelda meie kogukondade esituskogude liikmeid, kes on ühtlasi ka Riigikogu liikmed, siis näeme et nad vaikides lasevad sündida kogukonna huvide valusat riivamist, kuigi just nemad, kui asjale kõige lähemal seisjad, peaksid olema kõige tulisemad kogukondade kaitsjad. Meeldiva erandina esilduvad Saaremaa ja osalt ka Tartu saadikud, kes vaatamata parteilisele kuuluvusele, sageli tõstavad häält oma kodukoha huvides. Tavaliselt aga domineerivad parteipoliitilised huvid, mis rajatud parteivaheleliste kombinatsioonidele ja millistel tihti vähe ühist nii riiklikkude kui omavalitsuste huvidega. Ja mis on sarnase poliitilise elu arenemise tagajärg? Kasvab rahulolematuse kõikides elanikkude kihtides, kasvab tüdimus ja ükskõiksus kogukonna saatuse vastu.

Tahame aga sisemiselt poliitiliselt tugevneda ja kultuuriliselt jõudsasti areneda, siis omavalitsuste esimeseks järjekorraliseks ülesandeks peaks olema mõjuv väljaastumine kodanikkude pessimistliku meelsuse vastu, mis valmistab

soodsat pinda poliitiliselt äärmiste voolude levinemiseks.

Muidugi võib ju veeretada kõik süü raskele majanduslikule olukorrale ja väita et las' aga majandusolukord paraneb, küll siis tuleb ka rõõmu ja energiat ja loidus ning tüdimus kaovad iseendast. Teataval määral see ongi nii, kuid kodanikkude kindel tahe, püsivus ja lootusrikas edasirühkimine on võimalik ka majanduslikult raskel ajal. Peab vaid leidma vahendeid, mis suudaks mõjuda kodanikkudele positiivselt, mis köidaks neid hingeliselt oma kodukoha külge, tõmbaks neid kaasa kogukonna elu rõõmudesse ja raskustest ülesaamine muutub siis kergemaks. Nagu juba mainitud, seks vahendiks on objektiivselt ja asjatundlikult korraldatud selgitustöö kogukonnaavalitsuse ülesannetest, võimetest, võimaluste piiridest ja tutvustamine töötulemustega.

Saksamaal, kus kommunaalinformatsiooni korraldusega on jõutud võrdlemisi kõrgele arenemisastmele, pannakse peaarõhku jooksvale informatsioonile ajakirjanduse kaudu. Nii kogukonnaavalitsused kui ajakirjandus on jõudnud seal veendumusele et mõlemate huvides nende vahel peaks olema tihe kontakt, mida teostaks erilüli. Sarnaseks lüliks on kujunenud erilised ametid n. n. „Nachrichten- ehk Presseämter“, millised esinevad suuremais linnus iseseisvate asutistena, alludes otseselt bürgermeistrile. Keskmistes ja väiksemates linnades need moodustavad mõne linnavalitsuse osakonna eritoimkonna ehk ameti. On rida linnu kus ajakirjanduse informatsiooniamet on liidetud liikimis- ehk majandusosakonnaga, mõnikord ka sekretariaadiga, sagedamini aga statistikabürooga ja valimiste ametiga. Niisugune mitmekesisus ajakirjanduse informatsiooni ameti allumises on tingitud asjaolust, et tuleb arvestada kohalikkude oludega, mis on määrava tähtsusega selle toimkonna asetamisel linna üldisse administratiiv-aparaati. Sarnaseist kohalikest oludest on oma tähtsusest esikohal isikuküsimus, nimelt toimkonna allutamine sellele osakonnale, kelle juht osutub kohaseimaks toimkonna tegevust juhtima.

Kuidas selliste toimkondade sisemine korraldus on teostatud, millises vahekorras ta on teiste linnaasutustega ja mil viisil ta peab täitma oma ülesandeid, — näeb kõige selgemini toimkonna kodukorrast ehk instruksioonist. Selleks toome almal Frankfurt a. M. informatsiooniameti

instruktsiooni, mis pandi maksma 12. dets. 1918. a., ja kus see amet tegutseb iseseisvana, ning Erfurdi linna informatsiooni-ameti instruktsiooni, mis pandi maksma 1920. a., ja kus see amet on viidud statistikabüroo alluvusse.

Frankfurt a. M. informatsiooni-ameti instruktsioon.

Linnavalitsuse publitsistliste ülesannete ja linna ajalehtede kuulutuste ühtlustamiseks kutsutakse ellu linna informatsiooni-amet, milline allub vahetult Oberbürgermeisterile ehk tema asetäitjale.

Informatsiooni-amet tegutseb järgmistest reeglite kohaselt:

A. Publitsistline tegevus.

1. Informatsiooni-ameti ülesandeks on olla ühenduslüliks avalikkuse (presse) ja linnavalitsuse vahel, arendada seda ühendust ja tegutseda omal algatusel linnavalitsuse huvides publitsistlikult.

Ameti ülesannetesse kuulub eriti:

- a) ajakirjanduses ilmuvate linna-asjandust puudutavate artiklite jälgimine,
- b) artiklite kirjutamine ajalehtedesse kommunaalküsimuste üle,
- c) vahetalitus linnavalitsuse osakondadest avaldamiseks saadetavate artiklite ja märkuste edasitoimetamises,
- d) kirjaliku ja suusõnalise informatsiooni andmine ajalehtede kaastöölisele.

2. Lähikäimine presse ja linnavalitsuse vahel sünnib erandita informatsiooni-ameti kaudu. Kõik linna-asutused peavad ajakirjandusega lähikäima informatsiooni-ameti kaudu. Samuti üldreeglina kõikidel isikuil, kes soovivad saada andmeid kommunaal-küsimuste kohta avaldamiseks ajakirjanduses, tuleb pöörata informatsiooni-ameti poole.

3. Kõikide tähtsate teadaannete avaldamiseks ajakirjanduses on nõuetav Oberbürgermeisteri resp. tema asetäitja luba ehk vastava osakonna juhataja nõusolek, väljaarvatud teadaanded küsimustest, milliseid arutati avalikult ehk senise praktika järele antud ajakirjandusele takistusega. Kahtluse korral on vaja nõutada Oberbürgermeisteri otsus.

4. Informatsiooni materjal saadetakse ameti poolt kohalikele ajalehtedele iga päev ühel ajal. Oberbürgermeisteri loaga võib saata seda materjali ka muudele lehtedele ja kuukirjadele.

5. Vahetu kontakti pidamiseks linna-asjandusega informatsiooni-toimkonna juhataja võib tarbekorral tema palvel ning vastava koosoleku juhataja nõusolekul võtta osa ka deputatsioonide (komisjonide) istungeist. Üldiselt inf. ameti juhataja peab tutvunema asjaoludega, mis huvitavad avalikkust, kõige lähemal teel koha peal, vaadates tarbekorral läbi vastavaid akte, korjates koha peal tarvilikke teateid.

6. Kõik linna asutused ja osakonnad on kohustatud toetama informatsiooni ametid tema tegevuses jõudu mööda. Seejuures peab pidama eriti silmas: a) informatsiooni-ametile tuleb saata võimalikult kõik teated kõigi sündmuste ja asjaolude kohta, milliste avaldamine elanikkudele ajakirjanduse kaudu on soovitatav,

b) informatsiooni-ametile tuleb saata üks eksemplar igast kutsest komisjoni ehk deputatsiooni koosolekuile, samuti ka läbirääkimistele ja kohal vaatamisele ilmu- miesks,

c) informatsiooni-ametile tuleb saata üks eksemplar kõigist trükiteostest, eriti ettepanekuist linnavolikogule, soovitav juba korrektuur-äratõmbes,

d) informatsiooni-ametile tuleb anda teateid üldist huvi äratavaist kommunaal-küsimusist ja selle ameti juhatajal on õigus pääseda neis asjus linna asutustesse ja ettevõtetesse.

B. Kuulutused.

Kõikide ametlike kuulutuste avaldamist, kaasaarvatud kuulutused lehtedes ja plakatid, tuleb teostada informatsiooni-ameti kaudu, kusjuures tuleb panna rõhku ühtlasele ja võimalikult kokkusurutud vormile. Kuulutuste tekst, teadaanded ja plakatid saadetakse asutustest informatsiooni-ametile tarvilikus eksemplaride arvus.

C. Materjali kogumine.

Informatsiooni-amet peab asutama ajalehe-väljalõigete kogu kirjutistest, mis puudutavad linna huvisid, korraldama selle arhiivi-tehnika nõuete kohaselt lõik- sõnade järele ja kogu jooksvalt täiendama. Eriti tuleb koguks ärakasutada magistraati saabuvate ajakirjade sisu, samuti ka parlamendi ning linnavolikogu koosolekute stenogramme. Väljalõigete kogu kasutamine on vaba kõikidele ametiasutustele.

Erfurt. Määrus linna informatsiooni-ameti kohta.

1. Linnavalitsuse ja ajakirjanduse läbikäimise ühtlustamiseks Magistraadi otsusega 23. septembrist 1920 a. seati sisse erinformatsiooni-amet, viies see statistika-ameti alluvusse.

2. Ametid, ettevõtted ja muud linnaomavalitsuse asutused on kohustatud korraldama informatsiooni-ameti kaudu oma eriteadlaste kaasabil, oma tervet läbikäimist ajakirjandusega, väljaarvatud ametlikud kuulutused. Igasugune vahetu läbikäimine ajakirjandusega on keelatud. Järelepärimiste puhul ajakirjanikke peab igal juhul juhtima informatsiooni-ametisse, kui ainsasse vastavasse ametisse. Eriteadlaste vahetu informatsioon ajakirjandusele on lubatav, kuid ainult vastava Magistraadi-liikme loaga ja informatsiooni-ametile sellest teatamisega.

3. Informatsiooni-amet teostab vahetut ja kaudset läbikäimist kohaliku ajakirjandusega.

4. A. Vahetu läbikäimise alla kuuluvad kõik avalikkusele määratud teadaanded sündmustest linnaomavalitsuses. Selleks otstarbeks kõik ametid on kohustatud varustama informatsiooni-ametit vastava materjaliga oma eriteadlaste kaudu. On tähtis et ametid varustaks informatsiooni-ametit tarviliku materjaliga jooksvalt ja vahetult.

B. Kaudset läbikäimist teostatakse ajalehtede sisu jälgimise ja kontrollimise teel eriti artiklite ja märkuste suhtes, mis puudutavad linnavalitsuse administratiivset tööd; ebatäpsuste õiendamisega, et seega arendada selgitustööd ka komisjonide ja magistraadi otsuste kohta veel laiemas ulatuses. Sellase kaudse selgitava tegevuse teostamiseks informatsiooni-amet saabab küsimuse alla tulevad ajalehemärkused vastavale ametkonnale tarvilikkude andmete muretsemiseks, millised peale läbitöötamist ametkonna eriteadlaste poolt, saadetakse informatsiooni-ametile tagasi.

5. Ametid on kohustatud rahuldama kõik informatsiooni-ameti ettepanekud kõige kiiremas korras. Üldreeglina vastamiseks on määratud 3-päevane tähtaeg. Sellest tähtajast tuleb tingimata pidada kinni, kuid ennetähtajaline vastamine on soovitatav. Juhusel kui pole võimalik pidada tähtajast kinni, tuleb teatada sellest informatsiooni-ametile kohe, äratähendades põhjust.

6. Informatsiooni-ameti juhtimine pannakse statistika-ameti direktori peale. Viimasel on õigus saada informatsiooni ka isiklikult, et võimaldada kujundada vahetut ajakirjanduse tegevust rahvamajanduslikeks, sotsiaalseks, õiguslikeks, lokaalajalooliseks ja muuks selgitus-tegevuseks.

7. Informatsiooni-amet töötab ilma vaheagadeta. Harilikkudel töötundidel on võimalik astuda informatsiooni-ametiga ühendusse Statistika-ameti ruumides.

Muul ajal tuleb pöörata järelepärimistega juhataja korterisse . . . . tel. . . . .

Mikspärast informatsiooni-amet viidi statistikabüroo alluvusse, — selle kohta on toodud järgmised motiivid. Informatsiooni-amet on statistika-ametile juure lülitatud, sest moodne arenemine on väga laiendanud statistiliste ametite ülesannete kogu ja andes ajanõuetele järele, neist on moodustunud erilised rahvamajandusliku tähtsusega asutused ja need asetatud selle valitsemise aparadi keskkohhta, kelle huvides nad töötavad. Sellest vaatekohast tuleb vaadata ka linna informatsiooni-ametile, statistika-ameti kaudu, sest oma korralduse iseloomu ning temasse kokku jooksvate niitude tõttu viimane saab üldise ja ühtlase ülevaate kõikide linna ametialade kohta ja sellega temale võimaldatakse tegutsemine informatsiooni-ametina avalikkuse huvides.

Üldtoodud instruksioonidest on näha kui suure tähtsuse omab otstarbekohaselt korraldatud informatsioon ajakirjanduse kaudu Saksamaal. Oleks aeg et ka meil kaoks juhuslikkuse sellel alal ja loodaks mingi kindel süsteem. Selle uue ülesande elluviimisel tuleb muidugi arvestada kohalikkude oludega kõigepealt, kasutades selleks ka välismaa kogemusi, kohaldades neid meie oludele. Ka meil tuleks kõigepealt arvestada vastava linna omavalitsuse administratiivse aparadi korraldusega, kohaliku ajakirjanduse väljaarene misega ja soovidega ja — mis mitte vähem tähtis — leida juhtiv isik. Informatsiooni reformeerimisküsimus on igatahes nii tähtis et sellele tuleks astuda lähemale ja võtta kaalumisele, seda enam et umbes aasta pärast meil seisavad ees uued omavalitsuste esituskogude valimised, ja reformeeritud informatsioonil seisaks ees lai tegevusväli. Informatsiooni reformeerimise küsimus tuleks võtta kaalumisele kõigepealt, meie suuremates linnades — Tallinnas, Tartus ja Narvas, ja keskmis-

test — Pärnus, Viljandis, Rakveres. Raske on anda üldist retsepti, mis oleks kõigile meie linnadele vastuvõetav. Küsimust tuleb kaaluda ja otsustada kohalikkude võimaluste ja olude kohaselt.

Järgmiseks sammuks kogukommuvalitsuse selgitustöös oleksid igaaastased ülevaated linnavalitsuse tegevusest. Jälgida kommunaal-mõtte arenemist ja õppida enam-vähem põhjalikumalt tundma kommunaal-asutuste tegevust — on meie oludes raske ülesanne. Pea kõigil meie linnadel puudusid kuni viimase ajani ülevaated kogukommuvalitsuse tegevuse kohta ja mitte ainult perioodilised igaaastased väljaanded, vaid ka ülevaated pikemate ajajärgude kohta. Erandina esinevad siin Tartu oma „Koguteosega“, Tallinna oma — „Tallinna linna majapidamine 1905—1915 a.“ ja ka Tallinna statistiliste aastaraamatutega 1924, 1926, 1927 ja 1928 ning linnavalitsuse tegevuse ülevaadetega 1926 ja 1927/28. Need teosed on kõigiti tervitatavad, kuid suurt huvi pakub ka keskmiste ja väiksemate linnade tegevus, mille kohta praegu saab piiratud ulatuses pildi vaid eelarvete ja aruannete põhjal. Ainsaks allikaks, kust massiline kodanik ammutab omale teadmisi ja valgust kommunaal-küsimuste selgitamiseks, osutub valimiseelne kihutuskirjandus — lendlehed, deklaratsioonid, juhuslikud artiklid ajalehtedes ja harva broshüürid. On ju harilikuks nähtuseks — mis täiesti loomulik — et enne valimisi iga erakond või rühm astub valijaskonna ette oma kavatsustega, näitab mis sihis ta mõtleb töötada esituskogus tulevikus ja miliste abinõudega ta loodab saavutada üllesetatud sihte. Vaadeldes lähemalt viimaste linna-alevi-volikogude valimiseelset kihutuskirjandust, näeme et positiivse töökava väljendamine esildub siin rõhuvast enamikus vaid üldlausetes, kuna kriitika ja mahategemine on rikkalikult varustatud tarvilikkude ja mittetarvilikkude andmetega, nii et valijaskonnas, üldiselt võetuna, see kihutuskirjandus jätab ikkagi negatiivse mulje, ja selle kirjanduse väärtus, kommunaal-teadmiste allikana on väga küsitav. Seepärast oleks väga soovitatav et peale Tallinna ka teised linnad hakkaksid panema suuremat rõhku linnavalitsuse igaaastaste tegevuskirjelduste trükkis ilmutamisele. Monograafilisi töid, millised käsitavad linna mitte ainult kui kogukondlist administratiivset aparati, kui omavalitsust, mis teostab

rõhki võimu koha peal, vaid tervikuna, kui ühte sotsiaalset organismi, meil on ilmunud senini ainult Tartu linna kohta, kapitalise koguteose „Tartu“ näol. Selle väljaandmisega Tartu linnavalitsus on pälvinud kõige soojemat tänu kohalikkudelt elanikkudelt ja ka kõigilt neilt, keda huvitab meie kodumaa kommunaalasjanduse edenemine. Oma koguteose väljaandmisega Tartu on teinud suure kultuurilise töö ära ja aidanud omavalitsusemõtte levimisele jõudsasti kaasa. Ka Tallinnas on liikvel oma koguteose väljaandmise mõte, mida peab tervitama. Võiksid tulla kõne alla ka Narva, Viljandi ehk üks koguteos terve grupi kurordilinnade kohta nagu Pärnu, Kuresaare ja Haabsalu. Sellistel koguteostel, eriti kui nad ilmuvad peale riigi-, ka veel mõnes muus, kas saksa-, prantsuse- ehk ingliskeeles, on välisriikides suur propaganda tähtsus, rääkimata sellest et koguteose materjalide ja artiklite kirjutamiseks tuleks sooritada hulk teaduslikku tööd kodumaa põhjalikumaks tundmiseks ja valgustada alasid, mis seni pea täiesti puudutamata.

Edasi linnaomavalitsused võiksid saavutada suurt kasu ka sellest, kui vastutavad juhtivad tegelased astuks sagedamini oma valijaskonna ette kõnedega, referaatidega tähtsamate kommunaal-alasse puutuvate küsimuste kohta. Seda tehakse küll, kuid kahjuks ainult enne valimisi ja rohkem erakonna, kui omavalitsuste objektivesetes huvides. Valimiste närvilikus õhkkonnas pealegi on väga raske kaaluda ja arvustada küsimusi kainelt ja objektiivselt. Valijaid tooks omavalitsushuvidele lähemale, kui neile võimaldataks tutvunemist linna ettevõtetega, eriti suuremates linnades. Näiteks, Tallinnas uue filter-veevärgi külastamine ehk mõne tööstusliku ettevõtte vaatamine pakuks ka laiematele kihtidele huvi ja seoks neid kahtlemata rohkem kohaliku eluga.

Lõpuks võiks veel mainida majapidamise muuseumide asutamist. Ka need asutused võivad etendada tähtsat osa kommunaal-probleemide iseloomu ja nende lahendusviiside valgustamises ja kommunaal-teadmiste levitamises.

Võttes kõike ülaltoodut kokku, peab jõudma otsusele et informatsiooni otsustarbekohase korraldusega meie omavalitsustele tuleb küll tööd juurde, milline aga tähtis ja mis tasub ennast kaudselt tugevasti ära, rääkimata sellest, et oma-

valitsuste ja eriti linnade kohalikkude olude korraldamine ja elanikkude heakäekäigu tõstmine on mõeldav ainult siis, kui selleks on moraalne alus, mida kujutab enesest elanikkude laiemate kihtide toetus ja arusaamine. Seda alust kogukonna

valitsus võib luua oma selgitustööga. Siis omavalitsustele pole hädaohklikud ka poliitilise elu vapustused, vaid olles sisemiselt kindlad, nad suudavad panna ka niisugustele tormidele vastu.

A. B.

Tallinna linna elektriijaama abidir. H. Freymuth'i väljamaareisi aruanne.

Juba aastaid mitmed organisatsiooniküsimused on olnud päevakorral. On vaieldud kuidas üks ehk teine neist oleks meil läbiviidav ja kas teatud meetodid, mis võetud Tallinna linna elektriakeskjaamas tarvitusele, on otstarbekohased või mitte.

Eesmärgiga lahendada neid küsimusi, Tallinnast väljasõites ja tehes ringreisi läbi Euroopa, peatusin Riias, Viinis, mitmes Itaalia linnas, siis Schveitsis — Lütternis ja Bernis, Pariisis ja lõpuks Dresdenis.

Riias tutvunesin lähemalt elektriakeskjaamaga ja laboratooriumi sisseseadega mille töötamisviise jälgisin.

Järgmine pikem peatus oli Viinis, kus tutvunesin elektriakeskjaamaga ja uulivalgustamise seadisega. Edasi peatusin mitmes Itaalia linnas, tutvunedes peamiselt elektritariifide poliitikaga.

Siis peatusin Schveitsis, esiteks Lütternis, siis Bernis. Väga palju huvitavaid andmeid sain tariifide poliitika üle mitte ainult Berni linna vaid terve Schveitsi kohta. Berni elektriijaama direktor varustas mind mitmesuguste diagrammidega ja andmetega, millel väga suur tähtsus, sest need on saanud autoriteetselt isikult, kes terves Schveitsis suures lugupidamises. Ühes sellega võimaldati mulle jälgida installatsiooni-osakonna, kaablivõrgu ja laboratooriumi tegevust.

Siin elektriakeskjaama juhatajal on lihtne lahendada iga küsimust, sest temal on töötamiseks täiesti vabad käed, ei ole nemad nii käest ja jalust seotud kui meie. Raha on küllalt ja seda võib saada linnavalitsuselt kergesti, ilma pikema jututa. Kui aga ettevõtte end ära tasub, kohe rakendatakse raha tööle. Summa kantakse elektriakeskjaama arvele. Jaam maksab linnale selle pealt 6% aastas ja peale selle kustutakse. Mis nende sum-

madega muretsetakse see rahaandjat palju ei huvita, peasi et kõik võlad oleks tasutud, voolu müüdnud korralikult, ilma katkestusteta ja linnale antud iga aasta teatud puhaskasu, mis määratakse sissemahutatud kapitali suuruse järele kindlaks. Tariifide piirid on määratud kindlaks volikogu poolt, mille ulatusel elektriakeskjaam töötab vabalt. See asutus töötab puht kommerts-alusel, näidates igal aastal suurt kasvavat puhaskasu. Et direktoril on täiel määral vabad käed, ta ei kuulu mingisugusele eelkontrollile, vaid ainult aasta möödumisel, kui bilans tehtud, esitab arved ja dokumendid tagantjärele kontrollile, siis elektriijaama direktoril on võimalik kasutada iga kokkuhoiu võimalust ja kaotada kõik vormalistika, palgata paremaid töötajaid, maksta neile palka võimete järele ja selle eest ka nõuda, et tööd täidetakse hästi ja korralikult. Sellega luuakse iga isiku vastutus ja iga isik peab teadma mis ta teeb ja mis temalt võib nõuda.

Edasi mul oli võimalus tutvuneda kaablivõrguga. Kaablid on pea kõik paigutatud väikestesse kanalitesse ja seetõttu pole tarvis iga uue kaabli maasse paigutamisel lõhkuda uusi lahti.

Kaablivõrgu jaoks on loodud eriladuplats, kus hoitakse alal kaablid, redelid ja muud võrgu materjalid ja tööriistad, nende hulgas üks 3-tonniline veoauto materjali töökohale viimiseks, üks auto mõõduriistadega ja transformatoriga ülepinge tekitamiseks kui vea kindlakstegemiseks vaja pooleldi läbipõlenud kaablit täiesti läbipõletada. Laduplats on katuse all, nii siis materjalid on vihma ja lume eest kaitsitud. Peale selle laduplats on varustatud 5-tonnilise kraanaga, mille abil ilma suurema vaevata võib tõsta raskeid kaablirulle veovankrile või maha ja kerida kaablit rullilt maha.

Järgmine peatus oli Pariis. Pariisi ekskursiooni üksikasjaline kirjeldus viiks liig pikale. Loetlen ainult tähtsamad momendid.

Viibisin maailma suurimas auru-elektrikeskjaamas — Geunevilliers, mille koguvõime on 320.000 KW. Siis Babock & Wilkocki tehastes, korstnasuitsu kõrvaldamise sisseseadete vabrikus ja elektrimüümise osakonnas. Viimane asutis on määratu suur aparaat rohkearvulise personaaliga. Propaganda jaoskonnas näiteks töötavad 4 inimest, kelle ülesanne on igasugu trükitööde valmistamine ja elektripropaganda tegemine. Peale harilikude prospektide antakse välja eriline ajakiri. Siis on linnas mitu demonstratsioon-sisseseadet igasuguste aparaatide tutvustamiseks ja aparaatide kasutamise demonstreerimiseks kohapeal Pariisi ümbruskonnas liigub terve autode karavaan.

Mul olid Pariisis läbirääkimised laenu asjus meie saadiku härra Pustaga ja ühe Prantsus grupiga, kelle esindajaks siin on isand Lukk. Nende kaudu on loota elektrikeskjaamale laenu saada kui see küsimus kerkib päevakorrale.

Järgmine peatus oli Dresdenis. Dresdeni ümbruskonnas käisin Gröbas, kus ammutasin väga palju organisatsiooni alalt. Gröba elektrikeskjaam on maakonnavalitsuse oma ja töötab selle kontrolli all, kuid meie jaama organisatsioon erineb Gröba omast nagu päev ööst. Seal direktoril on nii suur voli et algul ei taha uskudagi, et omavalitsuse ettevõtte võib töötada nii vabalt: direktoril on täieline vabadus, ta määrab kindlaks tariifid (mis ei tohi olla kõrgemad riigi omadest), palkab inimesed, ehitab elektrijaamu ja juhib tervet tööstust täiesti iseseisvalt. Ta on seotud omavalitsusega ainult laenude tegemisel ja puhதாகসু % andmisega, mida ta peab kindlustama. Sellase korra juures see pole sugugi raske, sest on võimalik saavutada igas asjas kokkuhoidu, kui see on vähegi võimalik. Kõik dokumendid käivad ainult järelekontrolli alla ja seegi on ainult vormiküsimus.

Kuidas võib lihtsustada tööd, sellest üks näide: voolulugemine sünnib Gröbas ainult üks kord aastas, kus määratakse kindlaks palju teatud abonent tarvitav voolu eelmise aasta jooksul. See arv ümardatakse, oletades et järgmisel aastal tarvitus on samasugune. Aastatarvitus jaotatakse 12 ossa. Seejärel abonentide

saadetakse koju kaart 12. ärarebitava tsekiga, millel tähendatud $\frac{1}{12}$ aasta tarvitusest ja summa kui palju tuleb abonentidele maksta iga kuu. Abonent ise peab hoolitsema et vastav lõigend saadetakse iga kuu õigel ajal ühes rahaga elektrikeskjaama. Summa tasumine märgitakse abonendi kaardile. Kui abonendi kaardist selgub et kuu möödumisel mõni pole tasunud oma osa, siis läheb rahakorjaja koju järele, kusjuures abonent tasub tema käigu sel juhusel. Vooluarve mittetasumise korral talitatakse samuti kui meil, — vool suletakse ja puudujäänud osa nõutakse politsei kaudu sisse. Aasta lõpul, kui on uus lugemine, selgitatakse kumb pool on võlgu, ja see võetakse järgmiste maksude juures arvesse.

Elektrikeskjaamade juhtimine.

Elektrikeskjaamade juhtimine Euroopas jaguneb 3 liiki:

1) Puh-t-a-k-t-s-i-a-s-e-l-t-s-i-d, kus kapital saadakse sisemaalt ja iga kodanik võib osta aktsiaid ja on seega huvitatud dividendist. Sarnased aktsiaseltsid jagunevad 2. gruppi: a) seltsid kelle omad on ainult jõujaamad, kes produtseerivad elektrienergiat ja müüvad seda linnadele ja suurtele tarvitajatele üldhinnaga. Linn, ostes voolu teatud üldhinnaga, määrab ise oma sisetariifid, ja müüb voolu elanikele edasi. Sarnane meetod on maksev Dresdeni ümbruskonnas.

b) Seltsid, kelle omad on jõujaamad ja kes ise müüvad voolu ka elanikele, kusjuures linnavalitsus on seltsiga lepinguvahekorras, määrates kindlaks tariifid ja tehnilised tingimused. Linn aga saab kontsessiooni näol kindla kokkulepitud iga-aastase summa. Sarnane aktsiaselts on Pariisis, kuid ühe seltsi asemel on kaks — üks produtseerib voolu ja teine müüb.

Mõlemil juhusel elektrikeskjaamal on juhatuse kellele antakse vabad käed toimimiseks nii tehnilistes kui ka finantsküsimusis. Aktsiaselts on aga huvitatud aasta-bilansist ja puhaskasust.

Peale elektrikeskjaama juhatuse, kes juhib asja tegelikult, aktsiaseltsi poolt valitakse tehniline nõukogu, kelle otsustamisele kuuluvad põhimõttelikud küsimused.

2) S-e-g-a-a-k-t-s-i-a-s-e-l-t-s-i-d, kus kapital koostub: pool, harilikult 51%, linna käes olevatest aktsiatest, ja teine pool,

s. o. 49%, erakapitalist. Sarnasel juhusel elektrikeskjaama juhtimine on kui ülal elektrikeskjaama juhatus ja aktsiaseltsi poolt valitud tehnilise nõukogu käes.

Sarnaseid aktsiaseltsi asutada on võrdlemisi kerge, sest harilikult linnadel on olemas oma kapital elektrijaama ja võrgu näol ja on vaja tõmmata juure ainult teine pool, s. o. erakapital. Sarnase ümberkujundamisega aktsiaseltsiks kõrvaldatakse alaline rahapuudus ja elektrikeskjaamad võivad areneda normaalselt ja majanduslikult.

Aktsia-ostjaid leidub kindlasti, sest et elektrikeskjaamad annavad häid dividende, näiteks Tallinna linna elektrikeskjaam annab aastas oma investeeritud kapitali pealt 15% puhastkasu, millest võiks maksta võrdlemisi head dividendi.

Tallinnas pilt kujuneks järgmiselt: linn mahutaks aktsiaseltsi oma elektrikeskjaama varanduse, mis praegu 3.000.000 krooni väärt ja laseks välja uusi aktsiaid umbes 3.000.000 krooni väärtuses, missugusest summast läheks ümarmarguselt 2.750.000 krooni praeguse elektrikeskjaama ja -võrgu laienduse peale ja ülejäänud osa, s. o. 250.000 kr., tegevuskapitali peale.

3) Elektrikeskjaamad ühes võrguga on täielikult linna käes ja viimane finantseerib neid. Sarnane moodus on hea seal, kus linnal on kasutada suured kapitalid ja maades kus liikumas palju raha. Seal linn mahutab omad ülejäägid elektrikeskjaamadesse ja teab, et ta teinud seda hästi, sest sissemahutatud raha tasub enast hästi.

Linnades, nagu Eestis, kus valitseb alati rahapuudus ja kus linnadel mitmesugused suured kohustused peal, sarnane elektrikeskjaamade valitsemine pole soovitatav, sest jaamad nõuavad oma lalendamiseks ja eduks raha, mida linnadel on raske, isegi peaaegu võimatu saada. Kui need summad saadaksegi suurte raskustega, siis laenu on harilikult lühiajalised ja suureprotsendilised, millede tasumine on raske ja rõõvib suurema osa kasudest.

Riias ka elektrikeskjaam on täielikult linna käes, kuid linn ei saa jaamalt aastas sentigi tulu (Tallinna jaam maksab linnale iga aasta 200—220 tuhat krooni), vaid saadud puhtakasuga jaam ehitas enast välja ja linn saab sellest kaudselt palju suuremat kasu kui otse sularahana. Peale selle et jaam ehitab enast välja

ja tõstab linna varandust iga aastaga, jaam viib elektrijuhed igasse majja, isegi kaugemaisse linna äärtesse, tõstes sellega kruntide väärtust ja üldist kultuurilist taapinda.

Schveitsis on raha palju ja elektrikeskjaamade juhtimine pea kõikjal linnade käes. Berni, näiteks saab 5% rahast, mida mahutatakse jaama sisse võimalikult palju, sest ollakse kindel, et see tasub ära. Nii oli koormatus talvel (1927. a.) Bernis 12.200 KW. Tallinnas aga seevastu ainult 3.200 KW. Elanikke on Bernis 105.000, Tallinnas 125.000, seega sama inimeste arvu peale Bernis on koormatus 4,5 korda suurem kui Tallinnas.

Sarnast liiki jaamadel harilikult on oma juhatus ja tehniline nõukogu, koosnev 3. liikmest, nagu see viidud ka Eestis juba mõnes asutuses läbi.

Kokkuvõttes pooldan mina Tallinna jaoks teist liiki aktsiaseltsi, kus pooled aktsiad linna käes.

Laenuolud.

Mitmed Euroopa linnad teevad välislaenusid ja isegi Rahvasteliidu toetusel. Jälgides nende laenude kasutamiseviise, selgub, et peakasutamise allikaiks on elektrikeskjaamad ja gaasivabrikud.

Nii näiteks Viini tegi laenu üldsummas 30 milj. dollarit, mis võrdub umb. 10 miljardile Eesti sente ja see laen läks peaaesjalikult elektrikeskjaamade ja gaasivabrikute täiendamiseks. Siinjuures peab tähendama et Viini gaasivabrik on suuremaid Euroopas. On huvitav tähendada siin, et kui Austrias, nii ka muus Euroopa riikides on olemas rikkalikud veejõud, kuid pea kõikjal ehitatakse ainult aurujõujaamu ja peamiselt pruunisõe peale (kalooriate poolest sarnleb meie põlevkivile), sellepärast et aurujõujaamadesse mahutatud kapital on palju väikesem veejõujaamadesse mahutatust, mille % on palju suurem kui kütteaine kulu, mis suurtes moodsais sisseseadetes võrdub vaevalt 1 sendile. Meie pole ka sellest arvust kuigi kaugel: viimaste andmete järelle kütteaine maksab meil ainult 2,7 senti ühe kwt. pealt. Kapitali kulu on aga palju suurem, pealegi veel meil, kus võrreldes koormatusega, kwt. tarvitus on väga väike.

Laenu andmine elektri keskjaamadele on seepärast soovitatav ja kapitalist on

kindel, et ta saab oma kapitali % pea kätte.

Omavalitsused on huvitatud võimalikult suure kapitali mahutamisest elektrikeskjaamadesse, — siis omavalitsus saab suurema puhtakasu ja võib pidada selle rahaga hädalisi asutusi ülal.

Berni elektrikeskjaam annab linnale 14% puhastkasu ja peale selle veel omavalitsuse poolt sissemakstud kapitali pealt 6%, seega kokku 20%. Muu osa jääb tervelt elektrikeskjaama käsutusse ja kulutatakse selle täiendamiseks ja personaalile ergutustasu maksmiseks.

Kautsjonid.

Väiketarvitajad sageli nurisevad, et nad peavad maksuma elektrikeskjaamale kautsjone ja ei tarvita seejuures pea sugugi voolu. Bern on saanud neist kaebustest üle seades abonentidele, kes ei soovi maksta kautsjoni, spetsiaalrahamõõtjad sisse. Sarnased mõõtjad seatakse ka neile, kellelt rahasaamine raskestatud, olgu need lihtsalt halvad maksjad, või kes pole kasseerimise ajal kunagi kodus.

Abonent, kes tahab saada voolu sarnase voolulugeja kaudu, viskab mõõtjasse metallraha, näit. 25 senti, ja saab selle eest 1 kwt. On see kvantum energiat läbi voolanud, mõõtja katkestab voolu automaatselt ja tarvitaja ei saa voolu enne kui uus 25-sendiline lastakse mõõtjasse. Sarnaseid mõõtjaid on Bernis ülesseatud 1000 tükki.

Aparaatide laenuksandmine.

Mitmes linnas laenatakse aparate teatud tasu eest koduseks tarvitamiseks. Bernis on selleks otstarbeks asutatud kauplus, kust aparate antakse järelmaksuga välja.

Peale laenamise müüakse ka kõikisuguseid elektritarbeasju, peaaesjalikult aga boilerisi (vee-soendajaid), kusjuures elektrikeskjaam teeb boilerite pealt 20% hinnaalandust, tingimusega et boiler oleks teatud aeg ühendatud Berni linna võrguga.

Installaatorite kohustused.

Bernis on 30 installaatorit, kes kõik on sooritanud elektrikeskjaamas vastavad eksamid ja vastutavad kautsjoniga, 750 krooni (meil 30 kr.). Igal installaatoril on omad tublid montöörid, kuid installaator vastutab nende tööde eest. Mitmel pool

eksamineeritakse ka montööre, et sunnida neid tegema paremat tööd ja oma ametit äraõppima.

Ükski montöör ei tohi täita töid ilma installaatorita iseseisvalt.

Vigade büroo.

Bernis vigade büroo on täiesti kaotatud ja vigu parandavad ainult installaatorid. Aasta kokkuvõttest selgub et vigade montöörid toovad meil oma käikudega pea sama palju sisse kui nende palk välja teeb, nii et seda instituuti võib meil säilitada, et kõrvaldada vigu korralikult.

Laboratooriumi organisatsioon.

Mõõtjate proovimine.

Jälgides mitmes linnas, nagu Bernis, Viinis, Pariisis ja Dresdenis mõõtjate järjekorralist kontrolli, selgub et kõik mõõtjad tuuakse iga 6—10 aasta järele elektrijaama laboratooriumi puhastamiseks ja proovimiseks.

Meil Tallinnas on võetud mõõtjaid proovile iga 3 aasta järele. Proovimisel selgub aga et suur protsent mõõtjaid pole rikked ja nii sagedane proovimine osutub ülearuseks. Praeguses rahalises kitsikus meil oleks raske pidada vastavat personaali kolmeaastasteks proovimisteks ja seetõttu oleme sunnitud pikendada proovimisaega. Minu arvates võiksime jääda kas 5. ehk 6. aasta juure. Kümme aastat on meie oludes liig pikk aeg, sest paljudes kohtades mõõtja alused on praegu veel puust, kus juhed paigutatud lahtiselt ja kuritarvidus võimalik.

Kui kõik mõõtjad on varustatud korralikkude laudadega ja sisseseaded hästi korraldatud, siis ka meie võime minna 10. aasta peale üle.

Suured mõõtjad proovitakse välismaal iga 2—3. aasta järele, mis ka meil tegelikult läbiwiidud.

Kui on tegemist väga suurte summadega, siis tarvitatakse mitmel pool kontrolliks veel teist mõõtjat. Sageli toimetatakse kohapeal proovimist kontrollriistadega, et hoiduda kõrgepinge-mõõtja tülikast lahtimonteerimisest.

Mõõtjate puhastus ja kontroll.

a) Bernis mõõtjad tuuakse abonendi juurest ära ja lähevad kõige pealt puhastuslauale. Seal mõõtja võetakse lahti, pu-

hastatakse tolmust, kontrollitakse numme-
raator, vahetatakse laagrid, lihvitakse as-
sid jne.

Peale täielikku remonti ja kontrolli
mõõtja proovitakse proovimislaual ja sea-
takse jälle abonendi juures üles.

Meil puhastus-sisseseade on veel pun-
dulik, — peamiselt küll ruumide kitsikuse
tõttu. On ainult üks montöör ja poiss, kel
tuleb seada korda 20—30 mõõtjat päevas.
Puhastamisest ei või olla juttugi, ainult
suuremad vead parandatakse. Mõõtjad
jäävad osalt mehaaniliselt kontrollimata
ja seetõttu neid peabki proovima iga 3
aasta järele. Kui laboratoorium kolib
uutesse ruumidesse üle, peab tingimata
suurendama montööride arvu ja pöörama
puhastamisele suuremat tähelepanu.

b) Mõõtjate elektriline kontroll sünnib
meilgi sarnaselt kui välismaal sellekohas-
tel proovimislaudadel, kuid vahega —
meil on igal proovimislaual 2 meest, kol-
me laua kohta teeks see $3 \times 2 = 6$ meest,
välismaal selle vastu on iga laua kohta
ainult 1 mees. See on seletatav sellega,
et meil võetakse pinge proovimislauale
võrgust, mis pole konstantne ja ei või-
malda täpseid mõõtmisi. Välismaal see-
vastu tarvitatakse pinge ühtlaseks hoid-
miseks vastavat agregaatiga iga proovimis-
lauale eraldi, mis hoiab pinge automaat-
selt konstantse. Vähendades tööjõudu iga
laua kohta ühe võrra, kolme laua pealt
see annaks kolme inimese kokkuhoiu.
Sellega need agregaadid oleks tasutud
mõne aastaga. Bernis ja Riias langeb iga
proovimislauale 10 mõõtjat, ligikaudu
nagu meilgi.

c) Mitmekordse tariifiga mõõtjate sis-
seviimisel tekib päevakorrale kellade
proovimine, ühtlustamine ja parandus.

Tänavu, kus meil kellade arv võrdlemisi
väike, — vaevalt 100, see küsimus pole
veel tõusnud teravalt päevakorrale. Ehk
küll on esildunud mitmesuguseid puudusi
ja rikkeid, kuid need kõik on likvideeri-
tud. Kui tuleval aastal muudetakse päe-
vane tariif, siis kellade arv kasvab tun-
duvalt ja et töös ei tekiks segadusi, on
tarvis panna kohe üks kellasepp ametis-
se, kes prooviks ja kontrolliks kõik üles-
seatavad kellad enne ülesseadmist.

Pea siinkohal tähendama, et kellade
arv ei tõuse mitte proportsionaalselt abo-
nendide arvule, sest mitte igale abonen-
dile ei panda kell, vaid kus on rohkem
kui kaks abonenti ühes majas, seal sea-
takse maja peale ainult üks kell. Sarnane
süsteem on viidud Berniski läbi.

Olgu tähendatud et Riias on 4 inimest
ainult kellade paranduse peal. Bernis on
5 inimest ja peale selle võrdlemisi suur
töötuba, 3 treipingiga, mõõtjate ja kel-
lade osade valmistamiseks.

d) Peale ülalnimetatud mõõtjate proo-
vimise Riias on veel tarvilusel kestvuse
proov. Kõik mõõtjad, enne kui nad üldse
võetakse proovimisele, proovitakse suu-
ruse järele 10%, 50%, 100% ehk 125%
koorma all 24 tundi. Harilikult proovi-
lauale on seatud 25—50 mõõtjat korraga,
pingemähised paralleelselt, kuna voolu-
mähised järjestikku. Selle 24-tunnilise
proovimise järele selgub kõige pealt, kas
mõõtja näitab ligikaudu õieti, kuid peasi
kas numeraator töötab õieti ja kas pole
mingit mehaanilist takistust. Sarnaselt
vigu on Tallinnas esildunud ja need sün-
nitavad raskusi raha kasseerimisel, sest
on raske teha täpset kalkulatsiooni voolu
tarvituse kohta.

(Järgneb.)

Alevite päevaküsimusi.

„Linnade ja Alevite“ eelmises numbris
avaldatud materjalide täienduseks toome
olukorra valgustamiseks, milles mõnel
alevil tuleb tegutseda, veel mõned ärakir-
jad vastavaist dokumentidest.

Suure-Jaani ev.-lut. koguduse juhatus
Viljandi Maavalitsusele.

19. 1. 29. Nr. 3.

Suure-Jaani alevile anti möödunud
1928. maikuul Põllutööstusministeeriumi poolt

linnade ja alevite maaga varustamise sea-
duse põhjal kirikumõisa põld üle, mis asub
alevi administratiivpiiris. Alev asus kohe
tähtendatud põllust ehituseplatside välja-
andmisele, kruntidele istutati juba sügisel
puid ja talvel veeti ehitusmaterjale, kiva
ja palke kohale vaatamata sellele, et pla-
neerimise kavad alevivalitsuse poolt Si-
seministeeriumile esitamata ja sealt poolt
kinnitamata.

Suure-Jaani koguduse juhatus on ale-
vivalitsuse poole pööranud 31. aug. m. a.,

R. T. nr. 113 — 1927, Sisem. määr. R. T. nr. 42 1928. a. ja R. T. nr. 50 — 1928. a. põhjal palvega maasaamise asjus, mille peale ei ole saadud vastust.

Et kirikumaade saatus lõpulikult veel osustamata, alevivalitsuse poolt aga maa juba välja jagatakse, missugune toiming pole maksvate seadustega kooskõlas, siis pöörab koguduse juhatus seega Maavalitsuse kui järelevalve asutuse poole asjaolust teatades ja koguduse huvisid kaitses palvega, et Maavalitsus astuks samme tähendatud maade kohta seadusliku korra maksmapanemiseks.

Suure-Jaani Alevivalitsusele.

Palume seletust teisel küljel tähendatud kirja kohta.

Viljandis, 24. jaan. 1929. a. nr. 555.

Maavalits. Administratiivosakonna juhataja A. Siitam (allkiri).

Asjaajaja Kongas (allkiri).

Viljandi Maavalitsuse Administratiivosakonnale.

Saadame siinjuures kirja 23. jaan. s. a. Nr. 1115 ärakirja, mis käsitab ka sama küsimust.

L i s a: Ühel lehel.

Suure-Jaanis, 26. jaan. 1929 a. Nr. 1145.

Alevivanema as. A. Nurk (allkiri).

Sekretär J. Jaaska (allkiri).

Suure-Jaani Alevivalitsusele.

Juhtides Alevivalitsuse tähelepanu Siseministeeriumi Administratiivosakonna kirjale 6. veebr. s. a. nr. 30 Maavalitsuse administratiivosakond saadab S.-Jaani ev. luth. koguduse juhatuse palve Teile edasi selles tähendatud maade väljaandmise seismanapanemiseks, asja ettekandmiseks alevivolikogule ja selle otsuse koguduse juhatusele teatamiseks.

Viljandis, 11. veebruaril 1929 a. nr. 555.

Viljandi maavalitsuse administratiivosakonna juhataja A. Siitam (allkiri).

Asjaajaja Kongas (allkiri).

Põlluministeerium. Maakorralduse ja Metsade Peavalitsus. Riigimaadevalitsus. 30. jaan. 1929 a. Nr. 8/8033.

Siseministeeriumi administratiivosakonnale.

Ärakiri: Suure-Jaani alevivalitsusele.

Riigimaadevalitsus teatab Teile vahek. 18. I. 29. a. nr. 30 peale, et Suure-Jaani alevivalitsusele maa ja päraldiste üleandmise akt on Riigimaadevalitsuse direktori poolt kinnitatud 2. jaan. k. a.

Alevivalitsusele on üleandmata jäänud maaala, mis Teile vahekirjaga 2. I. 29. nr. 8/8003 all teatatud.

Ühtlasi teatame, et karjalauda üleandmise akt 9. VI. 28. a. on Põllutöoministri abi otsusega 26. I. 29. a. tühistatud, kuna hoone veel koguduse kasutuses ning maa-seaduse täiendamise ja muutmise seaduse nr. 3 R. T. nr. 329 § 1. järele see kirikule omanduseks tagasi andmisele kuulub. Üleantud maade kohta skitset ei ole, kuid juure lisatakse riiklikkude ja teiste asutuste korraldusse jäävate varanduste nimikiri (ärakiri).

Suure-Jaani Alevivalitsus. 4. veebruaril 1929. a. Nr. 1191.

Eesti Vabariigi Riigivanemale.

Alevivalitsuse poolt anti 24. jaanuaril s. a. Teile, hra Riigivanem, märgukiri 23. jaanuarist s. a. Nr. 1140 Linnade ja alevie maaga varustamise seaduse teostamise üle Suure-Jaani alevis. Selles toodi need väärnähtused ja puudused ette, mis on võimalikud olnud Põllutöoministeeriumi tegutsemise tõttu. Märgukirjas näidati, kuidas oleks võimalik tekkinud olukorrast üle saada.

21. jaanuaril saabus Alevivalitsusele ärakiri Põllutöoministeeriumi Riigimaadevalitsuse kirjast 30. jaan. s. a. nr. 8/8003, millest ärakirja lisandame. See kiri näitab, et endine segane ja mitteseadusepärase olukord ikka veel edasi kestab ja et Põllutöoministeerium ignoreerib alevi-omavalitsuse õigusi ja huvisid. Ometi oleks tarvis sarnasele tegevusele, mis rahva hulgas äärmist pahameelt ja riigitüdimust tekitab, lõpu teha, seda enam et siin omavalitsuse anelised huvid kannatavad.

Juurelisatud ärakirjast on näha, et karjalauda üleandmise akt 9. juunist 1928. a. on tühistatud põhjusel, et hoone olla veel koguduse kasutuses. See on ebaõige. Karjalaut ei ole koguduse kasutuses. Üleandmise juures seletas koguduse esindaja, et neil laudas

midagi ei ole ja vahepeal ei ole alev lauta koguduse kasutusse annud. Küll kasutab lauta omavoliliselt ja vägivaldselt kohalik pastor Georg Rosenberg. Et tema ühtegi juriidilisse vahetorda alevivalitsusega ei tahtnud astuda, siis andis alevivalitsus tema väljatõstmise kohtusse, mis veel pooleli on. G. Rosenbergi väljatõstmine on sellepärast tarvilik, et alev oma varanduse — sõnniku, mis laudas on ja mida G. Rosenberg vägivaldselt oma käes peab, kätte saaks. Sellepärast ei saa lauta alevivalitsuselt enne ära võtta, kui alev oma õigused ja ainelised huvid on rahuldanud. Alles selle järele annab alev lauda tulevasele omanikule üle. Sellepärast ei või lauda üleandmise akti tühistada. Akti tühistamine aitab Georg Rosenbergil, kui oma-voilitarvitajal, väljatõstmise protsessi võtta, mille tõttu aleviomavalitsus, kes milleski süüdi ei ole ja seaduse täitmist nõudis, peab kohtukulud tasuma. Sarnane kahjude sünnitamine riikliku asutuse poolt omavalitsusele peaks küll lubamatu olema. Akti tühistamine kujuneb käesolevas asjas Georg Rosenbergi omavoli õigustamiseks. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse § 2. järele ei ole Põllutöoministeriumil õigust käesolevas küsimuses korraldusi teha, sest Alevivalitsus toimib siin ise Põllutöoministeriumi asemel ja muidugi on kohustatud täitma kõik seaduslikud korraldused.

Osa maid anti alevile üle 14. mail 1928. a., aga akt on kinnitatud alles 2. jaanuaril 1929. a. Sealjuures ei ole nähtavasti arvestatud Linnade ja alevite maaga varustamise seadusega, et kõik maad tulevad alevile üle anda ja alevi nimele kinnistada. Selle tõttu ei saa Alevivalitsus otsustada palveid maade andmise üle riiklikele asutustele ja seltskondlikele organisatsioonidele, missugused palved pidid otsustatud olema 1. nov. 1928. a. ja millede kiiret otsustamist nõuab Siseministerium. Samal põhjusel ei saa Alevivalitsus kokkuseada planeerimise kava, mille kokkuseadmist nõuab Siseministerium. Sealjuures laastatakse üleandmata maid kõrvalise isiku, — pastor Rosenbergi poolt ilupuude maharaiumise näol, millega hävitatakse üldse alevi ilu. Kodanikud vaatavad seda tegevust pealt, imestavad ja räägivad, et meil Eestis ei ole seaduslikku korda. Korduvad avaliku arvamise poolt üksmeelsed hukkamõisted — Ilumägede laastamise lood.

Kuna hädasti tarvis on käesolevas küsimuses sunduslik kord maksma panna, et aleviomavalitsus saaks seadusepärast talitama hakata ja kuna tarvis oleks sarnast rahvast närveerivat ja pahandavat ebaseaduslikku olukorda ja tegevust lõpetada, siis Alevivalitsus palub Teid, hra Riigivanem vastavat korraldust teha. Alevivalitsuse arvates tuleks järgmisi korraldusi teha:

1. Põllutöoministeriumile kohuseks teha kõik üleandmisele kuuluvad maad üle anda ja alevi nimele kinnistada.

2. Ilupuude rajaja Georg Rosenberg vastutusele võtta ja maharaiatud ilupuud alevile üle anda.

3. Teha korraldus, et karjalauda üleandmine uuele omanikule peab sündima praeguse valdaja, Alevivalitsuse, poolt seaduslikus korras ja peale alevivalitsuse ainelistel huvide rahuldandmist, s. o. peale kohtuprotsessi, kui alev on oma varanduse — sõnniku laudast kätte saanud. Selle juures tuleks akti tühistamine tagasi võtta.

4. Kui karjalauda üleandmise akti tühistamine jõusse jääb, siis palub alevivalitsus kohustada Põllutöoministeriumi ametnikka ära tasuma alevivalitsusele kohtukulud, mis tekkinud ja edaspidi tekitavad Georg Rosenbergi karjalaudast väljatõstmise asjas ning kahjud alevi sõnniku eest, mis karjalaudas ja mille kättesaamine akti tühistamisega küsitavaks saab.

Ühtlasi palub alevivalitsus Teid, hra Riigivanem, pöörata tähelepanu üldse Põllutöoministeriumi tegevuse peale ja võrrelda näiteks järgmist: 9. dets. 1927. a. võeti Riigikogu poolt vastu Linnade ja alevite maaga varustamise seadus. Aga ministerium viivitas selle täitmisega ja täitis selle osaliselt, seadusevastaselt Suure-Jaani alevi suhtes alles 14. mail 1928. a. Tähendab, et aega oli omavalitsuse huvide rahuldamisega.

21. dets. 1928. a. võeti Riigikogus vastu Maaseaduse muutmise ja täendamise seadus nr. 3. Aga juba 6. jaan. 1929. asuti kogudusele hooneid tagasi andma, sest teisiti ei saa tõlgitseda lauda üleandmise akti tühistamist. Sealjuures ei selgitatud, kas sarnase kiire tegevuse all ei kannata alevivalitsuse huvid. Siin on kaks seisukohta ja kaks kiirust. Ometi on veel küsimus otsustamata, kas laud on kogudusele tarvilik ja nagu ta seda nõuab.

ja kuulub üleandmisele. Just sarnane tegevus ongi, mis kasvatab kodanikkudes riigitüdimust. Ja Põllutöoministeeriumi ametkonna tegevus on just kõige rohkem pahameelt rahva seas ja omavalitsuse asutustes välja kutsunud. Selle peale on väga mõjuvalt tähelepanu juhitud omavalitsuste kongressil. Alevivalitsus palub Teid sellest järeldused teha.

Siseministeerium. Administratiivosakond. 6. veebruaril 1929. a. Nr. 30.

Suure-Jaani Alevivalitsusele.

(Viljandi Maavalitsusele.)

Vastuseks kirjale 23. jaanuarist s. a. nr. 115 Administratiivosaakond Siseministri korraldusel teatab järgmist.

Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse (R. T. nr. 113 — 1927.) § 6 põhjal võib nendest alevi administratiivpiirkonnas asuvatest maadest, mis läksid 1. maist 1928. alevivalitsuse valdamisele, kinnitatud planeerimiskavas ettenähtud järjekorras anda ehituskrunte kodanikkudele omanduseks või põliseks tarvitamiseks, kuid mitte varem kui alevi valdamisele läinud maad on nimetatud seaduse § 5. alusel alevi nimele kinnistatud. Peale selle näeb seadus ette, et enne ehituskruntide omanduseks või põliseks tarvitamiseks andmist, kuigi maad on alevi nimele kinnistatud, peab alevivolikogu veel ehituskruntide suuruse ja hinna määrama, millised kuuluvad Vabariigi Valitsuse kinnitamisele.

Kuni maade alevi nimele kinnistamiseni ja ehituskruntide suuruse ja hinna kinnitamiseni Vabariigi Valitsuse poolt, ei või alevivalitsus maid ehituskruntidena välja anda, vaid võib ainult nende maade kasutamise viisi ja tingimused kindlaks määrata, millised kuuluvad Siseministeeriumi kinnitamisele.

Kui nüüd alevivolikogu on asunud maade ehituskruntidena väljaandmisele enne planeerimiskava kinnitamist ja maade alevi nimele kinnistamist, siis ei ole tema tegevus ses asjas seadusega kooskõlas ja Siseministeeriumil ei ole õigust seda tegevust heaks kiita.

Soovib alevivalitsus seaduse nõuete kohaselt maade ehituskruntidena väljaandmist kiiremas korras läbi viia, siis tuleb tal ka ses suunas energilisemalt tegutseda, mida aga senini kinnitada ei saa.

Sest alevivolikogu ei ole seniajani lahendanud Linnade ja alevite maaga varustamise Seaduse § 3. korras alevile üleantud maadel maa-alade eraldamise küsimust ning ühenduses sellega ei ole asunud planeerimiskava lõpulikule kokkuseadmisele, milleks tal ei ole mingisuguseid takistusi. Kui Põllutöoministeerium ei ole senini aleviomavalitsusele kõiki maid üle annud, siis tuleb alevivolikogul maade eraldamise küsimus lahendada ja planeerimiskava kokku seada nende maa-alade suhtes, mis alevile juba üle antud. Antakse hiljem veel puuduv maaala üle, siis võib selle kohta täiendav planeerimiskava kokku seada pärast seda, kui on lahendatud vastavad maade eraldamise küsimused teistele omavalitsustele või riigile.

Seaduse nõue kõne all olevas küsimuses on täiesti kindel ja selge, mis pärast temast kõrvalekaldumiseks alus puudub.

Suure-Jaani alevivalitsus. 10. veebruaril 1929. a. Nr. 1115.

Eesti Vabariigi Riigivanemale.

7. veebruaril s. a. sai Alevivalitsus Siseministeeriumi Administratiiv-osaakonnalt ettekirjutuse, milles väidetakse, et aleviomavalitsus ei või Linnade ja alevite maaga varustamise Seaduse põhjal alevi valdamisele läinud maadest ehituskrunte anda enne kui maad alevi nimele on kinnistatud, ehituskruntide suurus ja hind määratud. Seda Siseministeeriumi nõuet, mis küll seadusele põhjeneb, ei ole alevivalitsusel võimalik täita, sest Põllutöoministeerium ei täida Linnade ja alevite maaga varustamise Seadust. Nimetatud seaduse järele oli Põllutöoministeerium kohustatud aleviomavalitsusele üle andma kõik alevi piirides olevad riigi tagavara maad 1. maiks 1928. a. ja alevi nimele kinnistama. Vaatamata sellele, et Alevivalitsus mitmel korral on Põllutöoministeeriumi poole palvega pööranud maad üle anda ja alevivalitsuse nimele kinnistada ja vaatamata sellele, et selle kohta on Alevivalitsuse poolt Teile kaks märgukirja saadetud, on Põllutöoministeeriumi poolt see seaduse nõue seni tätmata. Ühes kirjas Siseministeeriumile põhjendas Põllutöoministeerium maade mitteüleandmist Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse nr. 3. Aga seegi Seadus räägib maadest „mis läinud linnade ja alevite valda-

misele Linnade ja alevite maaga varustamise Seaduse" alusel. Ka sellestki tuleb järeldada, et enne maade eraldamist kogudustele tulevad need aleviomavalitsustele üle anda. Sest muidu ei ole võimalik alevivalitsusel planeerimiskava kokku seada. Nagu juuresolevast ära kirjust näha, nõuab Siseministeerium korduvalt planeerimiskava kokkuseadmist ja maaalade eraldamise küsimuse lahendamist. Nõnda on Alevivalitsus pandud väljapääsemata seisukorda: Siseministeerium nõuab seaduse täitmist, heites Alevivalitsusele ette loidust, Põllutöoministeerium ei täida ise seadust ja on senini takistanud alevivalitsust seadust täitma. Sarnane seisukord on ometi lubamata. Et täita Siseministeeriumi nõuet, peab alevivalitsus vist vägi-valda tarvitama.

Et mitte eluhoonete ehitamist seisma panna, valmistab Alevivalitsus osalise planeerimiskava, aga kas seda Siseministeerium enne maade alevi nimele kinnistamist kinnitab, selle eest ei võta alevivalitsus vastutust oma peale.

Edasi on Alevivalitsusel au Teile teatada, et 25. mail 1928. a. anti alevile üle osa nimetatud maade päraldiste hulka kuuluvat sõnnikut. Selle üleandmise üle seati kokku akt, kuid seni ei ole Põllutöoministeeriumi poolt Alevivalitsusele akti

kinnitamise kohta teateid tulnud ja Alevivalitsuse kirjadele 15. ja 21. dets. 1928. a. ei ole Põllutöoministeerium vastanud. Samuti ei vasta Põllutöoministeerium Alevivalitsuse kirjale 28. dets. 1928. a. Nr. 907, milles Alevivalitsus küsib kellele on sõnniku jagamise akti ära kiri välja antud. Need vastused on Alevivalitsusele tarvilikud alevile kuuluva varanduse kättesaamiseks. Paistab nagu takistaks Põllutöoministeeriumi ametnikud üldse alevit temale kuuluva varanduse kättesaamisel. Sealjuures tehakse teatavaks ametnikude poolt pastor Rosenbergile, kes ei ole üldse asjaosaline, Alevivalitsuse poolt Põllutöoministeeriumile saadetud kirjad. Nõnda on teatavaks tehtud Alevivalitsuse kiri 13. juunist 1928. a. Nr. 254. Sellest peab järeldama, et mõned Põllutöoministeeriumi ametnikud ei suuda olla erapooletud ja ei tegutse mitte nõnda, kui seadus käseb.

Alevivalitsus palub Teid, hra Riigivanem, sellele seaduste ignoreerimisele Põllutöoministeeriumi ametnikkude poolt lõppu teha ja kiiret korraldust teha, et üleandmisele kuuluvad maad saaksid kiiresti üle antud ja alevi nimel kinnistatud. Ühtlasi palume Põllutöoministeeriumile kohuseks teha kiiresti vastata Alevivalitsuse kirjadele 15. ja 21. dets. 1928. a. Nr. 906 ja 28. dets. 1928. a. Nr. 907.

Märgukiri Vabariigi Valitsusele.

Maaomavalitsuste Liidu ja Linnade liidu poolt esitati Vabariigi Valitsusele järgmine märgukiri:

Omavalitsuste liidud on endisil aastail juhtinud mitmel puhul seadusandlisekogu komisjonide kui ka üksikute ministeeriumite tähelepanu sellele et omavalitsuste rahaline seisukord on väga raske, mis ei võimalda otstarbekohaselt täita seadustega omavalitsuste peale pandud kohustusi ja et omavalitsuste rahandusline seisukord on kujunenud ebanormaalseks suurel määral seetõttu et mõnedel omavalitsusliikidel puudub maksuseadus, kuna uute kohustustega koormamisel ei näidata sugugi tuluallikaid uute kulude katteks.

Täites II Omavalitsustegelaste kongressi ülesannet, maaomavalitsuste ja linnade liidud lubavad omale juhtida Vabariigi Valitsuse tähelepanu järgmisile asjaoludele:

On tarvis et omavalitsustele kuludega seotud uute kohustuste pealepanemisel neile antaks ka vastavalt uusi tulusid ja et praegu seadusandlises kogus olevad seaduseelnõud, millede kohta linnade või maaomavalitsuste liidu seisukoht tehtud vastavaile Riigikogu komisjonidele teatavaks ja millised näevad ette uusi makse ehk vanade ümberkorraldamist, ei vähendaks mingil tingimusel omavalitsuste seniseid tulusid.

Alkoholiliste jookide müügikorraldus on saanud omavalitsustele valusaks küsimuseks mitte ainult rahanduslisest küljest, vaid tähtsal määral ka omavalitsuste põhiõiguste riivamise ning ebanormaalse olukorra väljakujunemise pärast. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi Seadus andis Aktsiisi-Peavalitsusele suured õigused omavalitsuste üksuste piirides alkoholiliste jookide müügikohtade avamise luba-

de andmise suhtes, kuna omavalitsuste võimu paralüeeriti suurel määral. Sealjuures selle seaduse järeltuleks on et alkohooliliste jookide tarvitamine on tehtud kättesaadavamaks, kuna omavalitsuste tulud kannatasid rohkesti. Alkohooliliste jookide müügi korraldamine ometi peaks jäetama igal pool täiel määral omavalitsuste — kui riigi võimu kohal teostajate võimkonda. Seepärast oleks tungivalt tarvilik et muudetaks tähendatud seadust ja omavalitsuste õigused seataks jalule.

Omavalitsuste rahandust riivab tunduvalt ka kultuurkapitali nõukogu poolt väljatöötatud seaduseelnõu, mille järele omavalitsuste lõbustusmaksust saadud summadest Tallinnas ja Tartus à 50% ja teistes omavalitsusüksustes à 30% — lähevad kultuurkapitali nõukogu käsutusse. Oleks üleliigne väita et kõik omavalitsused onanud kultuurilisteks otstarveteks seni märksa rohkem raha välja kui neil on olnud tulusid lõbustusmaksust. See on vastuvaidlematu tõsiasi. Kui tähendatud seaduseelnõu leiab tõesti teostamist, siis omavalitsused on sunnitud kärpima oma väljaminekuid kultuurilisteks otstarveteks vastavalt tulusummade vähenemisele, mille tagajärjel mõnigi üldtarvilik ja kasulik ettevõtte või seltskondlik algatus variseb kokku. Seejuures see elnõu näeb ette et lõbustusmaksu osa kohta, mis jääb omavalitsustele, viimased on kohustatud seadma sisse üksikasjaliku arvepidamise. Asjaolu, mida ei sa millegagi põhjendada. Peale selle võiks veel mainida elnõusid, nagu jõuvankrite maksu, bensiini ja jõuvankrite maksu summade jaotamise ja teised, mis sihitud omavalitsuste tulude vähendamisele. Ka nende suhtes peaks maksma põhimõtte et ei tohiks vähendada omavalitsuste seniseid tulusid.

Kooskõlas sellega ei saa jätta märkimata ka eeltööd, mis Rahaministeeriumis käimas riikliku kinnisvaramaksu võtmiseks linnades. Kinnisvaramaks, mis kõige rohkem seotud kohalikkude oludega, peaks kõikides omavalitsusüksustes kuuluma täiesti omavalitsustele. See on meie omavalitsustegelaste kindel arvamine, mis leidis väljendust ka kahel omavalitsustegelaste kongressil. Riikliku kinnisvaramaksu võtmine linnades veel peale kogukonna maksu on täiesti võimatu, sest juba nüüd see maks on kõrgem kui linna- ja riigimaksud kokkuarvatult tegid välja

enne sõda. Kui oletada aga et praegu käsilolev ümberhindamine on võetud ette seks otstarbeks et saavutada kindlaid andmeid kinnisvarade väärtuste kohta riiklikkude päranduse-, kinnistamise-, tempelmaksude võtmiseks, siis ka selleks ei saavutata kõlbulikke andmeid. Teatavasti riiklikku hindamist teostatakse tulu järele ja selle kapitaliseerimisest tuletatakse kinnisvara väärtus, kuid lõpptulemuseks on et väiksemate hoonete väärtus osutub 10—40 korda väiksemaks tegelikust väärtusest, kuna suuremate hoonete juures see väljaarvamise viis annaks just vastupidiseid tagajärgi: saaksime hoonete väärtuseks summa, mis 2—5 korda kõrgem tegelikust väärtusest. Sarnane lahkumine on seletatav sellega et hoonete korrashoiuks ja amortisatsiooniks mahaarvatud keskmised % -määrad on väiksematel hoonetel suuremad, tõustes kuni 90%, kuna suurematel ja kallimatel hoonetel maksimum on ainult 30%. Sellest järeldub, et praegu käsilolev kinnisvarade riiklik ümberhindamine linnades, kui mitteotstarbekohane, tuleks panna seisma ja viia kinnisvarade hindamine linnades eriseadusega üldisele alusele — väärtuse järele. Linnade andmed võiksid siis olla kindlateks alusteks ka mitmesuguste riiklikkude maksude määramisel.

Kuid ülalmainitud abinõud omavalitsuste rahanduse halvenemise ärahoiduks pole küllaldased et tõsta nende rahandust paremale järjele ja et see seisaks kindlal alusel. Senini on riikliste dotatsioonide, subventsioonide ja abirahade süsteem võtnud omavalitsuste rahanduses ikka rohkem ja rohkem maad. Nähtus, mida tuleb pidada täiesti ebaloomulikuks. Omavalitsustele peaks antama nii palju iseseisvaid tuluallikaid et nad võiksid korralikult täita nende peal lasuvaid ülesandeid ilma dotatsioonideta ja subventsioonideta. Meie oludes oleks mõeldav ja kõige otstarbekohasem anda omavalitsustele üle tulumaks füüsiliste isikute pealt, kuna juriidiliste isikute maksustamine jääks riigi võimkonda ja omavalitsused saaksid sellest osa praegu maksva mooduse alusel.

Kuna kohustele vastava maksuseaduse puudumine annab omavalitsustele teravalt tunda, oleks väga tervitatav kui Vabariigi Valitsus teeks korralduse selle küsimuse päevakorda võtmiseks kas või seniste maksuseaduste täiendamise seadusega, millise elnõu Maaomavalit-

suste Liit esitas juba 10. aprillil 1926 a. Nr. 128 all Siseministeeriumile ja mis 15. aprillil saadeti Rahaministeeriumile edasi.

Maaomavalitsuste ja Linnade Liit loo-

davad et Vabariigi Valitsus, võttes arvesse kõike ülaltoodut, ei jäta tähelepanemata meie omavalitsuste hädasid ja tuleb nende palvele vastu.

Üleskutse omavalitsustegelastele.

Eesti Maaomavalitsuste liit avaldas omavalitsustegelastele järgmise üleskutse Riigikogu valimiste asjus.

Aeg on tegutseda!

Juba see üldtunnustatud tõesõna, et omavalitsustegevus on meie riigitegelastele teiseks ülikooliks, juba suurte riigimeeste, näit. Gladstone'i, kinnitus et omavalitsuste kaudu omandame poliitilist vilumust, õigustab seadma Riigikogu valimisteks kandidaate üles omavalitsustegelaste hulgast. Peale selle riigihuvilise õiguse, omavalitsustegelaste kongressidel kinnitatud nähtus, et seadusandline kogu ei ole pööranud tarvilist tähelepanu omavalitsuste arenemisele põhiseaduse põhimõtetel, kohustab omavalitsustegelasi hoolitsema selle eest, et Riigikogu kandidaatide nimekirjadesse võetaks isikuid, kes on tuntud omavalitsuste põhiseaduslike korra tõsiste pooldajatena.

Riigielu juhtimine ja korraldussiht oleneb Riigikogust, tema tahtmisest ja valitutest. Istuvad seal need, kes pooldavad demokraatia asemel ametnikkude valitsemist, siis tagasikiskumine omavalitsuste õiguste alal süveneb, hoolimata põhiseaduse nõudeist. Suudetakse aga saata Riigikogusse rohkem neid mehi, kes hindavad omavalitsuste tähtsust rahva elus õieti, kes on detsentralisatsiooni pooldajad põhiseaduse alusel, kes tunnevad omavalitsuste praegust seisukorda ja on valmis võitlema nende riigi alustugede eest, siis võib loota tegutsemist põhiseaduse nõude kohaselt riigi ja rahva õnneks, sest kui alustoad on tugevad, on ka riik tugev.

Et sarnaseid mehi peab saatma Riigikokku, see on terve omavalitsustegelaste pere üksmeelne seisukoht. Juba esimene omavalitsustegelaste kongress võttis vastu sellemõttelise resolutsiooni, sama korras teinegi omavalitsustegelaste kongress resolutsiooniga: „Omavalitsustegelased võtku enestele vankumata kindlaks ülesandeks püüda võtta Riigikogu valimistel nimekirjadesse võimalikult rohkesti kandidaate, kes tunnustavad omavalitsuste tähtsust ja tunnevad nende tegevust ja hädasid.“

Sama üksmeelselt kui see resolutsioon võeti vastu, kõigil omavalitsustegelastel, kes on kuidagi ühenduses nimekirju esitavate rühmadega, tuleb tegutseda kui üks mees selleks, et nimekirjadesse võetaks isikuid, kes on tuntud omavalitsustehuvide eest võitlejatena. Asja tõsiduse igaüks peab tegema põhimõttelikult selgeks oma rühmale ja selle nimekirja kokkuseadjaile, juhtides tähelepanu sellele, et kõik lubadused ja ilusad põhimõtted ei kindlusta omavalitsustegelaste perele midagi, ilma nende eest võitlejate isikuteta nimekirjades.

Omavalitsustegelased, kel kõige parem ja tihedam üleriikline võrk, kel valimistele kõige parem oleks minna oma nimekirjadega, on esialgul keeldunud minemast valimistele oma nimekirjadega, et mitte killustada Riigikogu rühmi veel enam, eeldades et rühmad arvestavad omavalitsustegelaste kongressi seisukohtadega ja toimivad käesoleva üleskutse kohaselt.

Neljanda Riigikogu valimiste eelbõõd on päevakorral. Omavalitsustegelastel on aeg tegutseda.